

Mantık Araştırmaları Dergisi

Journal of Logical Studies

Mantiğa Giriş

Yazar(lar) | Author(s): Adil KOYUNCU

Bu makaleyi kaynak gösterin | Cite this article:

Koyuncu, A. "Mantiğa Giriş". Mantık Araştırmaları Dergisi 3 (2021): 87-91

Bu makaleye evrimii ulaşın | See this article online:

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1803461>

ISSN 2687-3125 | e-ISSN 2687-3125

Mantıĝa Giriş

Adil KOYUNCU*

Prof. Dr. Kâmil Kömürcü
İstanbul: Raĝbet Yayınları, 2019, 320 Sayfa
ISBN: 978-605-9852-98-2

Mantık ilmi, eser bazında ele alınmaya bařladıĝından beri farklı isimlerle te'lif edilmiştir. Bu te'lif işlemi mantık adına öz olarak yapılabilirdi gibi kapsamlı olarak da yapılabilmiştir. Bu işleme göre mantık eserlerine gerek müellifler tarafından gerekse de ardından gelen diĝer düşünürler tarafından farklı isimlendirmelerde bulunulmuştur. İlk olarak Aristoteles (m. . 384-322)'in mantık kitaplarının tümüne "*Organon*" ismi verilmiş ve bu Şekilde meşhur olagelmiştir. Sonraları Aristoteles'in kategorileri  zerine Porphyrios ( . 304) Grekçe'de "giriş" manasına gelen "*Eisagoge*"yi yazmıştır. Bu tür bir isimlendirilmenin sebebi Porphyrios'un özelde Aristoteles'in yukarıda da getiĝi üzere kategorilerini anlama, genelde de mantık eserlerine başlanılmadan önce zihnen bir ön hazırlık safhası olması için yazmış olmasındandır. Yani *Eisagoge* bir "mantıĝa giriş" yapıtıdır. Dolayısıyla bu yapıt "mantıĝa giriş" türünden kitaplara ilham kaynaĝı oluşturan bir eser olarak görülebilir. Geleneĝimizde mantıĝa giriş türünden te'liflerin isimlendirilmesi tercüme hareketleriyle başlayıp sonrasında da hemen hemen aynı us lde devam etmiştir. Daha aıĝı Őudur ki bu minvalde "eisagoge" kelimesi literal olarak Grekçe'den Arapça'ya "el-medhal" (giriş) olarak tercüme edilmiştir. Bu tür yayınlardan bazılarını isimlendirmelerini baz alarak, tarihen müellif ve te'lif Şeklinde sıralayarak mantıĝa giriş kapsamında Şu Şekilde aktarabiliriz:

Ya'kub b. İşhak el- Kind  ( . 866); *İhtis ru Kit bi İřs ĝuc  li-F rfiry s, Risâle fi'l-medhali'l-mantik  bi'st fai'l-kavli fih, Risâle fi'l-medhali'l mantik *

* Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, adilkoyuncu@cumhuriyet.edu.tr
ORCID: 0000-0002-4980-6879

bi'htisârin icâz ve Risâle fi's-şavti'l-hamse. İbn'ü-Tayyib es-Serahsî (ö. 899); İhtisaru Kitabi İsbâgûcî. Muhammed b. Zekeriyya er-Râzî (ö. 925.); Kitâbu İsbâgûcî. Ebu Nasr Muhammed el-Fârâbî (ö. 950); et-Tavtia, el-Fusûlü'l-hamse, Elfâzu'l-mustameletu fi'l-Mantık ve Kitâbu İsbâgûcî ey el-Medhal. İhvân-ı Safâ; Resâilü İhvâni's-Safâ eseri içerisinde yer alan İsbâgûcî risalesi. İbn Sînâ (ö. 1037); el-Medhal, el-Muhtasaru'l-evsat fi'l-Mantık ve el-Mûcezü's-Sağir fi'l-Mantık. İbn Rüşd (ö. 1198); ez-Zarûrî fi'l-Mantık ve Telhîsu Medhali Furfuryus. Esîrüddin el-Ebherî (ö. 1265); orijinal ismiyle er-Risâle fi'l-Mantık meşhur ismiyle İsbâgûcî. Ve son olarak Ali b. Ömer el-Kâtibî el-Kazvinî (ö. 1277); Risâletü's-Şemsiyye fi'l-Kavâ'id-i'l-Mantıkıyye.

Yukarıda aktarmış olduğumuz eserlerden tarihen Kazvinî'den sonra isimlerini zikredemediğimiz *İsbâgûcî* üzerine yazılan tüm kitapları da bu tür içinde değerlendirebilme imkânına sahibiz. Günümüze geldiğimizde ise yine aynı tarzda isimlendirmeleri görmekteyiz. Mesela; "Mantık", "Mantığa Giriş", "Mantık El Kitabı", "Klasik Mantık", "Klasik Mantığa Giriş", "Ana Hatlarıyla Mantık" ve "Sorularla Mantık" gibi kitap isimleriyle sık sık karşılaşmaktayız. Dolayısıyla artık eser bazında "mantığa giriş" olarak ele alınan bir geleneğe bahsedebiliriz. Bu şekilde oluşan bir geleneğin korunarak devam ettirilmesi mantık açısından önem arz etmektedir. Çünkü bu tarzın oluşmasında ana sebep; mantığın tartışmalı konularına girmeden önce yukarıda söylediğimiz gibi mantığa zihnen bir ön hazırlık oluşturmasıdır. Bu türler, mantık konularına inceden inceye bir giriş şeklinde değil yüzeysel bir giriş niteliğindedirler. Yani bir nevi mukaddimedirler. Zihni en baştan mantık konularının öz kısımlarıyla kontrol etmeye başlayan ve zihne mantıkî alt yapı sunan bir görünüm arz ederler. Zihne bir nevi ön bilinç aşılama yapılarıdır. Mantık tahsil etmeye başlayan kimseyi rahatlatır ve teşvik ederler. Bu ilimdeki teknik terimlerinin öğrenimini ve bu terimlerle donanım kazanılmasını sağlarlar. Bu konuda son olarak şunu söylemeliyiz ki bu saydığımız hususiyet ve faydalarından dolayı hali hazırda bu tür bir gelenek diri tutulmaktadır.

Tanıtım yazısı olarak ele aldığımız Prof. Dr. Kâmil Kömürcü'ye ait "*Mantığa Giriş*" adlı kitap da mezkûr geleneğin bir devamı niteliğinde olup bu usûlü ayakta tutmaktadır. Eser önsöz ve sekiz ana bölümden oluşmaktadır. Önsözde mantık adına genel bilgilerden bahsedilmiştir. Birinci bölümde mantığın lafız olarak analiz edilmesiyle başlanılmış, mantığın mahiyeti, konusu, amacı ve faydası üzerinde durularak devam edilmiştir. Birinci bölümün sonunda bu ilmin kısa bir tarihçesi verilip İslam dünyasındaki müstakil çalışmalarına değinilmiştir. Bu kısımda

dikkatimizi çeken noktalardan biri “mantiğin mahiyeti” meselesine değinilmesidir. Yani burada bir nevi mantık felsefesi yapılmış olup bu ilmin felsefî alt yapısı az da olsa gösterilmeye çalışılmıştır. Bu konunun ele alınışı meşhur mantıkçılar özelinde kronolojik olarak tespit edilmiştir. Bu kısımda dikkatimizi çeken diğer bir nokta da modern anlamda yapılan mantık çalışmalarına yer verilmiş olmasıdır. Bulanık (fuzzy) mantık üzerinde öz bir şekilde durularak günümüzde geldiği nokta sergilenmiştir. Bu durum, mantiğa giriş geleneğine tâbi olunurken ilmin gelişimi göz önüne alınarak eser bazında aynı türe ait kitaplardan ayrılan bir yön olarak görülebilir.

Birinci bölümün sonunda ele alınan “İslam Dünyasında Mantık Çalışmaları” isimli kısım dikkat çekici bir şekilde diğer “mantiğa giriş” tarzında yazılan eserlerden farklıdır. Şöyle ki; bu kısımda önce VIII. yy genel hatlarıyla ifade edilirken on dört meşhur mantık düşünürü etkileri ve eserleriyle ele alınmaktadır. Bu düşünürlerin hayatna mantıkçı olmaları bakımından kısaca değinilmiştir. Düşünürler aktarılırken ara kısımda “İslam Dünyasında Mantık Karşıtlığı” başlığı ele alınıp bunun nedenleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra XV. yy’dan XIX. yy’a kadar olan mantık ilminin gelişimi gösterilip medreselerde mantık öğretimi konusuna geçilmiştir. Osmanlı medreselerinde okutulan kitaplara yer verilip bunlar sırayla aktarılmıştır. Bu kısımda bilhassa üzerinde durulan yukarıda adı geçen Esîrüddin el-Ebherî’nin meşhur “*Îsâgûcî*”sidir. *Îsâgûcî*’nin hususiyeti aktararak üzerine yazılan şerh, hâşiye ve ta’lîk türleri zikredilmiştir. Kitabın günümüzde de dilimize çok sayıda tercümesinin olduğu belirtilmiştir. Eserin Porphyrios’un *Eisagoge*’sinin bir kopyası, kısaltması, muhtasarı, yorumu ve adaptasyonu olduğu yönündeki bazı temel iddiaların geçersiz olduğu, kendisinden önceki mantık anlayışını aktaran ve anlatan bir yapıt olduğundan dolayı az da olsa kısmi benzerliklerin olağan olduğu ve olağan karşılanması gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır. Yazma eser çalışmaları incelendiğinde görülecektir ki *Îsâgûcî*, diğer mantık eserlerinin yanında en fazla sayıda üzerine şerh, hâşiye ve ta’lîk türü yazılan bir eserdir. Bu yapıt böylesi bir özelliğinden dolayı sırf kendi üzerinde bir gelenek oluşturmuştur. *Îsâgûcî*, müstakil bir te’lif olarak yazıldığı Anadolu Selçuklularının son döneminden günümüze değin mantıkçılar arasında en fazla rağbet gören, Müslüman ilim adamları üzerinde kalıcı etkileri olan ve halen de etkisini gösteren bir yapı arz etmesinden dolayı orjinalitesini göstermesi bakımından önemi açıklamadan varestedir.

Kitabın ikinci bölümünde kavramlar mantığı üzerinde durulmuştur. Kitapta öğrencilerin anlayabilmesi adına klasik metinlerdeki meselelerde verilen örneklerden ziyade daha güncel ve daha kolay anlaşılır örnekler tercih edilmiş olup kanımızca bunun da öğrenci algı düzeyi üzerinde gayet olumlu etki yapacağı düşünülmektedir. Meselelerin öğrenci nezdinde daha iyi anlaşılması adına yer yer tablo türü veya daire türü şekillerin kullanılması kitap adına düşündüğümüz artılardan biridir. Bu kısımda ayrıca tanım konusu aktarılırken “tanımlanamazlar” bahsine yer verilmekte ve bunun nedenleri üzerinde durulmaktadır. Kitabın üçüncü bölümünde önermeler mantığı, dördüncü bölümünde akıl yürütme (istidlâl) ve beşinci bölümünde tasdik çeşitleri yer almaktadır. Güncel örnekler bu bölümlerde yer aldığı gibi kıyas bahislerinde de sıkça kullanılmıştır.

Kitabın altıncı, yedinci ve sekizinci bölümü diğer eserlerden yine farklılık arz etmektedir. Şöyle ki altıncı bölüm; mantık yanlışlarına, yedinci bölüm; tartışma metodolojisine ve son olarak sekizinci bölüm de eleştirel düşünme bahsine ayrılmıştır. Yazar altıncı bölümde mantık yanlışlarıyla ilgili genel tasnifâtı ortaya koyduktan sonra Prof. Dr. İbrahim Emiroğlu'nun “*Mantık Yanlışları*” adlı eserinden kendi bakış açısına göre önemli gördüğü yanlış çeşitlerini özetlemiştir. Mantık yanlışlarına verilen örneklerde de bazen tercihen kendi güncel örneklerini vermiştir. Mantık yanlışlarının müstakil bir kitap olarak yazılabilecek hacimde bir konu olmasının yanında öz olarak mantığa giriş eserinin içinde derç edilmesi zihnen konular arasında bağlantı kurmayı ve öğrenilen konuların kontrol edilmesini sağlamaktadır. Yazar yedinci bölümde tartışma metodolojisi ile ilgili kendi bakış açısını kısaca izah ettikten sonra Doç. Dr. Necmettin Pehlivan'ın “*Mantık El Kitabı*” isimli eserde müstakil olarak kaleme aldığı “Âdâbu'l-Bahs ve'l-Münâzara” kısmı bölümünde yer alan “Tartışma Metodolojisi”ne ait kavramlardan bazılarını yer yer kendi ifadeleriyle özetleyerek aktarmıştır. Kanaatimizce mantığa giriş kitabında böyle bir bölümün ele alınması dikkate değer bir husustur. Yani kitapta mantık konuları aktarılmış sonra da “âdâbu'l-bahs ve'l-münâzara” bahsine değinilmiştir. Mantık ilim geleneğimize baktığımızda bunu ilk olarak Muhammed b. Eşref el-Hüseynî es-Semerkindî (ö. 702)'nin “*Kıstâsu'l-Efkâr fi Tahkiki'l-Esrâr*”ında görmekteyiz. Böyle bir klasik eserde yer alan bir tavrın ele aldığımız mezkûr kitapta da görülmesi mantık adına âdâbu'l-bahs ve'l-münâzara geleneğinin devamı niteliğindedir denilebilir.

Kitabın son bölümü eleştirel düşünme konusu üzerine kuruludur. Bu konunun ele alınması kanaatimizce geleneğimizde eleştiri yazımının ve

eleştirel düşünmenin önemli bir konu olmasından ileri gelmektedir. Şöyle ki geleneğimizde eleştiri yazımına dair gösterebileceğimiz çok sayıda örnek bulunmaktadır. Bunları tarihen sırayla aktarırsak; Ebû Hâmid el-Gazzâlî (ö. 1111)'nin "*Tehâfütü'l-Felâsife*"si, İbn Rüşd'ün "*Tehafütü Tehafütü'l-Felâsife*"si, Alâeddin et-Tûsî (ö. 1482)'nin "*Kitâbü'z-Zühr (ez-Zahîre)*"ü, Hocaşâde Muslihuddîn Efendi (ö. 1488)'nin "*Tehâfütü'l-felâsife*"si, Kemalpaşazâde (ö. 1534)'nin "*Hâşiye alâ Tehâfütü'l-felâsife*"si ve son olarak Muhammed b. Alî el-Karabâğî (ö. 1535)'nin "*Ta'lika alâ Tehâfütü'l-felâsife*" adlı eserleridir. Çağımızda akademik anlamda Batıda Tracy Howell ve Gary Kemp gibi yazarlar tarafından kaleme alınan günümüz Türkçesine "*Eleştirel Düşünme Kılavuzu*" olarak çevrilen eserlerin olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla bu mesele önemine binaen üzerinde özenle durulması gereken bir konudur. Buradan hareketle kendisinden bahsedilen eserimizin de bu alan üzerinde son olarak durması sâir mantiğa giriş kitaplarından ayrılan yönü olarak değerlendirilebilir.

Ele aldığımız "*Mantiğa Giriş*" adlı eser benzerlerinden yukarıda da ara ara aktardığımız gibi bazı noktalardan ayrılmaktadır. Bu noktalar genel olarak kısaca şu şekildedir; bazı yerlerde mantık felsefesinin yapılması, mantiğin günümüzde geldiği noktanın gösterilmesi, Ebherî'nin meşhur *İsâgûcî*'si üzerinde titizlikle durulması, mantık konularında getirilen örneklerin güncel hayattan olması ve konuların şekillerle zenginleştirilerek aktarılması, mantık yanlışları konusuna yer verilerek mantık kurallarının belirli sâiklerle yanlış kullanımından dolayı ortaya çıkan hataların gösterilmesi, tartışma metodolojisi (âdâbu'l-bahs ve'l-münâzara) konusunun mantık konuları içinde Semerkandî'den tevârüsen devam ettirilmesi ve son olarak derinlemesine ve genişlemesine düşünme tarzı diye tanımlayabileceğimiz eleştirel düşünme konusuna değinilmesidir. Yazarın, mantiğa giriş çalışmasında yukarıda belirtildiği gibi mantık yanlışları, tartışma metodolojisi ve eleştirel düşünme gibi konulara yer vermesini mantiğin bu yönlere eğilmesi ihtiyacına işaret etmiş olacağını düşünmekteyiz.

Son olarak söyleyecek olursak, kitap, mantık ilmine katkı sağlayan dikkate değer bir eserdir. Bu alanda Aristoteles'ten günümüze devam edegelen mantiğa giriş geleneğinin modern gelişmelerinde ıskalanmandan konuların içerisinde verilerek devam ettirildiği görülmüştür. Konularda ve örneklerde güncellik korunarak her kesimin faydalanacağı tespitlere yer verilse de bir ders kitabıyla bilimsel bir kitap olmak arasında gidip gelen bir yapı arz ettiği söylenebilir.